

Бачинська Галина Василівна

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

ЛІНГВІСТИЧНИЙ СТАТУС ЗАГОЛОВКІВ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ ЛІНИ КОСТЕНКО: СТРУКТУРНИЙ АСПЕКТ

***Анотація.** Статтю присвячено структурній характеристиці заголовків у поетичних творах Ліни Костенко. За структурою у лінгвістичній науці прийнято виділяти заголовки-слова, заголовки-словосполучення й заголовки-речення.*

***Ключові слова:** заголовок, онім, словосполучення, лексема.*

***Summary.** The article is devoted to the structural characterization of titles in Lina Kostenko's poetic works. By structure in linguistic science it is customary to distinguish headings, words, headings, phrases, and headings, sentences.*

***Keywords:** title, onim, phrase, token*

Особливе місце в номінативній системі мови посідає заголовок. «Він є своєрідним знаком твору, з якого розпочинається ознайомлення з текстом. Має свій поетичний зміст і свій генезис – поетичну етимологію» [1, с.39].

Упродовж останніх десятиліть активно досліджується заголовок з позиції літературознавства і лінгвістики тесту (О. Ю. Богданова, В. Д. Бондалєтова, Т. В. Васильєва, А. П. Загнітка). Незважаючи на існування певного лінгвістичного інтересу до заголовків, малодослідженими є питання структури заголовків поетичних творів Ліни Костенко.

Мета нашої статті – проаналізувати структуру заголовків, представлених у поетичних творах Ліни Костенко.

За структурою виділяють заголовки-слова, заголовки-словосполучення, заголовки-речення. До монолексемних заголовків варто зараховувати всі сполуки, у складі яких наявна лише одна лексема, що належить до самостійних частин мови з домінантною номінативною функцією.

У поезії Л. Костенко найпродуктивнішою моделлю є монолексемні іменникові утворення в називному відмінку: *«Листопад»*, *«Свят-Вечір»*, *«Ліс»*, *«Папороть»*, *«Сувид»* та ін.

В українській лінгвістичній науці можливе співвіднесення таких заголовків зі словами чи називними реченнями [2]. Ми надаємо перевагу думці про кореляцію досліджуваних заголовків зі словами.

Серед досліджуваного матеріалу зафіксовано лексичні словосполучення. Вони є синтаксично нерозкладними цілісними назвами, які формою відповідають словосполученню, а за змістом – слову: *«Труханів острів»*, *«Графиня Розумовська»*, *«Наомі Уемура»*, *«Дон Піппо Лірозі»*. Здебільшого такі заголовки є лише носіями інформації, тому їхня продуктивність є незначною.

Численнішою є група заголовків, що відповідає синтаксичним словосполученням. У літературному доробку Л.Костенко домінують підрядні словосполучення: *«Осінній день»*, *«Шалені темпи»*, *«Рожеві сосни»*. Помітну роль у заголовку відіграє зворотний порядок слів: *«Осінь дикунська»*, *«Осінь жагуча»*, *«Осінь убога»*.

Заголовки-словосполучення, із значенням посесивності: *«Концерт Ліста»*, *«Тінь Марії»*, *«Тінь Сізіфа»*. У заголовках-словосполученнях переважає номінативність над предикативністю.

У творчості Ліни Костенко зафіксовано модель заголовків, що відповідають простому непоширеному реченню: *«Умирають майстри»*, *«Сніги метуть»*, *«Ліс був живий»*, *«Сміюся я»*.

Дієслова здебільшого формують мінімальні, але достатні в граматичному й синтаксичному сенсі конструкції. У заголовках Л.Костенко поширювачами можуть бути обставинні елементи: *«Гроза проходила десь поруч»*, *«Ластівки тікають із Європи»*, й об'єктні елементи: *«Заворожили ворони світанок»*, *«Поезія загубила камертон»* та ін.

Найпоширеніше у досліджуваному матеріалі представлені односкладні речення. Функцію граматично панівного компонента дієслівна лексема виконує

в різноманітних односкладних реченнях. Серед заголовків- односкладних речень найчисельніша група означено-особових та неозначено-особових конструкцій. Для означено-особових речень часто характерна спонукальна модальність. Синтаксичні конструкції з дієсловами наказового способу виражають значення вміння, запитання й одночасно номінативне значення: *«Спини мене, отямся і отям»*, *«Шукайте цензора в собі»*, а також заперечні варіанти: *«Не говори печальними очима»*. Дієслова наказового способу надають заголовкам емоційності.

У частині означено-особових речень об'єкт представлений кличною формою іменника: *«Обступи мене, ліс»*, *«Чоловіче мій, запрягай коня»*. У неозначено-особових реченнях навмисно не акцентовано на виконавців: *«Перегнали конку експресом»*, *«Покремсали життя моє на частки»*. Неозначено-особові речення у творчості Ліни Костенко трапляються значно менше, ніж означено-особові. Проте, вони є важливими для творчої манери письменниці, оскільки іноді виступають структурним центром висловлювання, несуть велике смислове навантаження.

Функціонують у заголовках безособові речення. Специфіка безособових речень полягає в тому, що дія або стан мислиться в них як незалежні від діяча або носія стану. У таких реченнях виражається настрій, стан людини й фізичне відчуття, незалежно від її волі. Це дає авторові наблизити читача до внутрішніх переживань героїв: *«Не треба класти руку на плече»*, *«Не треба заздрити Шекспіру»* та ін.

Помітну групу становлять заголовки, виражені складними реченнями. Такі конструкції найточніше передають сюжет твору. Вони представляють не тільки тему твору, але і його ідею. Заголовки, що відповідають складносурядним реченням, представлені поодинокі: *«Ще назва є, а річки вже немає»*, *«Лиш храм збудуй, а люди в нього прийдуть»*, однак продуктивно представлені складнопідрядні речення: *«Ми любимо тих, що знали нас молодими»*, *«Не знаю, чи побачу вас, чи ні»*. Ліна Костенко часто редукує головний компонент до

ключового слова чи до словосполучення, що стає відправним пунктом для побудови підрядної частини: «*Те, що принижує, – пронизує*», «*Ті, що народжують раз на століття*». Широко представлені заголовки, виражені підрядними частинами: «*Коли у тузі вічної розлуки*», «*Якщо не можна вітер змалювати*». Згортання складнопідрядного речення до рівня підрядної частини відповідає тенденції до економії мовної енергії, лінгвальних засобів, натомість такі заголовки інформативно незавершені й потребують доповнення, яке можливе після прочитання поезії.

Отже, на основі сучасної класифікації синтаксичних одиниць української мови ми виділили заголовки-словоформи, заголовки-словосполучення, заголовки-речення. Різні типи найменувань представлені нерівномірно. Деякі структурні типи широко репрезентовано, інші є малопоширеними.

Література

1. Карпенко Ю. О. Літературна ономастика: Збірник статей. Одеса, 2008. 328 с.
2. Пешковский А. М. Русский синтаксис в научном освещении. Москва, 1956. 579 с.